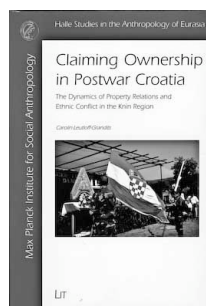

Knjiga Jasne Čapo Žmegač druga je objavljena knjiga u nizu, nakon studije pod naslovom *Disenchantment with Market Economics: East Germans and Western Capitalism (Razočaranje tržišnom ekonomijom: Istočni Nijemci i zapadni kapitalizam)* autorice Birgit Mueller. Izdavačka kuća Berghahn Books pokrenula je, u suradnji s Europskim antropološkim društvom, spomenutu ediciju da svojim čitateljima predstavi novu generaciju europskih znanstvenika i njihove već objavljene etnografske studije, sada prevedene i na engleski jezik.

Iva PLEŠE

Carolyn Leutloff-Grandits, Claiming Ownership in Postwar Croatia: The Dynamics of Property Relations and Ethnic Conflict in the Knin Region, Max Planck Institute for Social Anthropology, Halle Studies in the Anthropology of Eurasia, Lit Verlag, Berlin 2006., 403 str.

Slijedeći istraživačke interese koji su joj se pojavili još za rada na magistarskoj radnji iz područja socijalne antropologije (tehnikе preživljavanja i promjene identiteta srpskih izbjeglica u Beogradu) tijekom 1996. i 1997. godine, autorica je za doktorsku disertaciju (čiji je dio i naslov koji ovdje prikazujemo) odlučila istraživati promjene u vlasničkim odnosima i etnički sukob na području Knina u poratnoj Hrvatskoj.

Studija je podijeljena na deset poglavlja. Prvo nas upoznaje s teorijskim i metodološkim pristupima na koja se istraživanje oslanja, istraživanim lokalitetima te donosi pregled središnjih istraživačkih pitanja po poglavljima knjige.

Kako bi suvremeno, zatečeno stanje dobilo svoju dijakronijsku dimenziju, sljedeća dva poglavlja donose povijesnu perspektivu, prikazujući kninsku regiju prije socijalizma ("Vlasništvo, društvena organizacija i etnicitet: kninska regija prije socijalizma") te tijekom socijalizma i nakon hrvatskog osamostaljenja ("Vlasništvo, društvena organizacija i nacionalnost za vrijeme socijalizma i tijekom rata 1990-ih").

Četvrto poglavlje ("Promjene stambenih odnosa nakon etničkoga rata") ispituje društveni profil različitih skupina povratnika i doseljenika u poslijeratni Knin. Autorica pokazuje "da je odnos ljudi prema vlasništvu oblikovan pod utjecajem kulturnih ideologija, pravnih regulacija, društvenih odnosa i praksi vezanih za imovinu, koji se međusobno prožimaju i u kojima je uloga nasilja vrlo važan aspekt". Pritom se naglašava razliku strategija prema vlasništvu između lokalnih Hrvata i onih doseljenih iz Bosne: dok prvi srpsko vlasništvo nad kućama i zemljom priznaju i poštuju, doseljenici smatraju da im ratni kontekst i nacionalnost daju pravo na srpsku imovinu.

Dinamika sukoba oko raspolaganja kućama na nekoć okupiranim područjima nakon oslobođenja tema je petoga poglavlja ("Dinamika stambenih sukoba"). Premda je činjenica da je država donijela čitav niz pravnih akata vezanih uz programe povratka Srba iz izbjeglištva i povrat njihove imovine, autorica zaključuje da se ti propisi rijetko ili uopće ne provode u stvarnosti. Lokalni moćnici izbjegavali su, vođeni principima nacionalne solidarnosti i privatnih interesa, postupati u interesu pravne države, a i sama zakonska rješenja vezana uz

nekadašnje društvene stanove išla su na štetu srpskih izbjeglica. Nakon smjene vlasti godine 2000. usvojen je akcijski plan za povrat imovine, ali je proveden polovično.

Dok se prethodno poglavlje bavilo smještajnim pitanjem, šesto poglavlje ("Uporaba zemlje i pristup zemlji") istražuje egzistencijalna pitanja vezana uz vlasništvo nad zemljom i njezino korištenje za proizvodnju. Zanimljivom se u ovome kontekstu pokazala činjenica da su međunacionalne razlike postale sekundarne, dok su u prvi plan izašle razlike između starosjedilaca (Hrvata i Srba) i doseljenih Hrvata. Činjenica da se "većina poljoprivrednih aktivnosti svodila na proizvodnju za vlastite potrebe i prije svega oslanjala na privatnu imovinu, društvene mreže i moralnu ekonomiju zasnovanu na srodničkim odnosima ili vezama unutar zajednice koje potječu iz socijalističkoga razdoblja", na određeni je lokalpatriotski način povezala lokalne Hrvate i Srbe zajedničkim interesima i emocionalnim odnosom prema zemlji.

Naredno poglavlje ("Vjerske proslave i (ponovno) stvaranje doma i zajednice") analizira nacionalne i socijalne dimenzije zemlje kao "domovine" te utjecaj percepcije "domovine" na uspostavljanje zajednica u poslijeratnome Kninu. Naglasak je stavljen na javne vjerske proslave i obrede koji se pritom iščitavaju kao medij za izražavanje stavova prema problematičnim pitanjima imovine. Javni je govor u takvim prigodama iskorištavan za naglašavanje važnosti etničkoga sukoba i stalnog evociranja rata u čemu se isticala Katolička crkva, a legitimizaciji prisvajanja srpske imovine pridonijela je i nacionalistička propaganda opetovanim diskursom Hrvatske kao nacionalne domovine. No terensko istraživanje pokazalo je, naprotiv, da su u stanovništvu lokalni identiteti s vremenom izbili u prvi plan te su se dijelovi ruralnog stanovništva tijekom uzajamnih vjerskih proslava povezali, što je dalo svojevrsnu legitimnost srpskim zahtjevima za povratkom vlasništva nad kućama.

Općinski izbori u svibnju 2001. godine te u njihovu kontekstu i aktivnosti nacionalnih stranaka i Katoličke crkve u Kninu, kao i tretman životno važnih tema poput nezaposlenosti, naseljavanja i povratka u Knin, prisvajanja i povrata imovine, tema su osmoga poglavlja ("Vođenje političke kampanje"). Rezultati izbora su pokazali da su, zbog političke, društvene i gospodarske marginalizacije u Kninu hrvatski doseljenici i srpski povratnici glasali isključivo za nacionalne stranke. Zamjetno je da je stranka većinskog hrvatskog povjerenja, HDZ, nastupila u kampanji umjerenim i demokratskim tonom, za razliku od prijašnjih godina, a SDSS je dobio većinu srpskih glasova retorikom koja se oslanjala na integrativan pristup srpske manjine unutar hrvatske državne zajednice.

Uz zaključno poglavlje, koje rekapitulira knjigu, "Epilog" iznosi kratak pregled pitanja povratka izbjeglica i njihove socijalne reintegracije, povrata imovine te međuetničke pomirbe do kraja 2004. godine.

Zoran ČIČA